FISCAALRECHTELIJKE TOEPASSING VAN DE VERVANGINGSWAARDETHEORIE

door J. Kooiman

I. Inleiding

Onder bovenstaande titel zijn op de vergadering van de Vereniging voor Belastingwetenschap op 25 januari 1958 een tweetal voordrachten gehouden en wel door Prof. Dr. H. J. van der Schroeff en schrijver dezes. In de op deze voordrachten gevolgde discussie ter vergadering, alsmede in verschillende persreacties zijn een aantal belangrijke aspecten van het aan de orde gestelde onderwerp naar voren gebracht of nader belicht. Op enige van deze aspecten wil ik in dit artikel gaarne nader ingaan.

Ik meen te mogen constateren, dat er weinig of niets is gebleken van *principiële* bezwaren tegen de stelling van de beide inleiders, dat een economisch verantwoorde belastingheffing naar de winst op het bedrijfseconomische winstbegrip dient te zijn gebaseerd en dat voor de vaststelling van de aldus opgevatte winst de vervangingswaardetheorie een principieel verantwoord uitgangspunt biedt.

Desondanks blijkt er op grond van *practische* overwegingen twijfel te bestaan over de vraag of het gewenst is het fiscale winstbegrip aan te passen bij het bedrijfseconomische. Deze twijfel vloeit voort uit een drietal overwegingen van geheel verschillende aard, t.w.

1. beduchtheid voor de macro-economische gevolgen van zulk een aanpassing, welke gevolgen vooral gezien worden in het licht van een wenselijk geachte fiscale conjunctuurpolitiek.
2. de vrees, dat door een dergelijke aanpassing de rechtsgelijkheid ten opzichte van andere categorieën belastingplichtigen in het gedrang komt.
3. de vrees, dat deze aanpassing van het fiscale winstbegrip in de practijk op grote technische moeilijkheden zal stuiten.

Alvorens op de aangevoerde bezwaren nader in te gaan, lijkt het mij nuttig nog enige aandacht te besteden aan het karakter van een belastingheffing over schijnwinst.

II. Karakter van belastingheffing over schijnwinst

Omtrent dit punt werd door beide inleiders de opvatting tot uitdrukking gebracht, dat, wanneer de fiscus meer belast dan het „verteerbaar inkomen", de belasting voor dit meerdere het karakter draagt van een *vermogens-heffing*. Ter vergadering, en ook daarna, bleek over de juistheid van deze kwalificatie enige twijfel te bestaan.

Prof. Mr. J. G. Koopmans vroeg zich af of een dergelijke heffing - stel dat deze uit macro-economische overwegingen gewenst zou zijn - wellicht tòch te zien is als een vorm van belastingheffing over de winst, doch dan als een „kop op het tarief". Hij verwees daarbij naar de Vermogensbelasting, die niet naar de maatstaf van het inkomen wordt geheven, doch niettemin bedoeld is als een aanvulling op de Inkomstenbelasting.

In een artikel in Economisch-Statistische Berichten van 5 februari 1958 zegt Mevr. Dra. M. J. 't Hooft-Welvaars dat volgens de beide inleiders basering van het fiscale winstbegrip op de historische kostprijs daadwerkelijk tot vermogensintering voert. (Dat is zó niet gezegd. Betoogd werd dat een als winstbelasting vermomde vermogensheffing het *gevaar* van vermogensintering met zich brengt. Of en zo ja in welke mate deze intering inderdaad zal optreden, hangt af van de omvang van het gehele inkomen,

van de daadwerkelijke vertering alsmede van de omvang van de belaste schijnwinst en de hoogte van het belastingtarief.)

Schrijfster geeft vervolgens toe, dat belasting op schijnwinsten een belasting op vermogen is, doch dat deze, strikt genomen, maar onder twee voorwaarden voert tot vermogensintering:

1. indien enerzijds de schijnwinsten in verhouding tot de eigenlijke winst, en anderzijds het belastingtarief, zó hoog zijn dat méér wordt wegbelast dan 100 % van de eigenlijke winst;
2. indien afwenteling van de belasting op de schijnwinsten niet mogelijk is.

De duidelijke strekking van dit betoog is, dat binnen de hier getrokken grenzen belasting op schijnwinsten geïnterpreteerd mag worden als een aanvullende belasting naar de winst, dus ook als „kop op het tarief". De klem die uitgaat van de stelling dat hier sprake is van een vermogensheffing, wordt daardoor verzwakt.

Is deze redenering houdbaar?

Men kan betwijfelen of de Vermogensbelasting inderdaad fungeert als een aanvulling op de Inkomstenbelasting, doch àls dat zo is dan komt dat alleen door het op dit doel gerichte lage tarief, dat niet meer is dan een fractie van een normaal vermogensrendement. Desondanks is betaling van deze belasting uit het inkomen in vele gevallen reeds zeer bezwaarlijk. Vergelijking met een belasting naar het tarief Vennootschapsbelasting à 47 % of naar het progressieve tarief Inkomstenbelasting over een deel van het vermogen omtrent welks aandeel in het totale vermogen niets in het algemeen te zeggen valt, gaat daarom m.i. bepaaldelijk mank.

Waar de gelegenheid zich voordoet, zal de ondernemer de belasting op schijnwinsten stellig gaarne als kostenfactor incalculeren, doch hierbij rijzen toch wel vragen. Is dit te rijmen met de beoogde conjunctuurpolitiek? Hoe zou de Minister van Economische Zaken hiertegenover staan? En, aannemende dat de fiscus dit kostenkarakter niet erkent, zou dan de ondernemer, bij een tarief van 70 % Inkomstenbelasting, méér dan het drievoudige moeten doorberekenen? En wat is het karakter van de belasting in de gevallen waarin afwenteling niet mogelijk is? Over de eis van rechtsgelijkheid spreek ik in dit verband niet, nu het alleen om het karakter van de heffing gaat.

Tenslotte: eerst bij een heffing van meer dan 100 % van de eigenlijke winst zou sprake zijn van een echte vermogensheffing. Ik meen, dat deze redenering het karakter van een belastingheffing naar de winst miskent. Op hetgeen de ondernemer, na betaling van belasting, van zijn winst overhoudt, heeft de Staat geen recht. Dat winstdeel is van de ondernemer, die ervan moet leven of dividend betalen, enz. Wanneer nu het fiscale winstbegrip op bepaalde punten verouderd blijkt te zijn en in een tijd van voortgaande geldontwaarding steeds duidelijker aan de dag treedt dat er in vele gevallen fiscaal méér winst wordt berekend dan er in feite is gemaakt, dan mag daar niet de bedoeling van de wetgever bij verondersteld worden aan een aantal belastingplichtigen een „kop op het tarief" te bezorgen. In strijd met de *strekking* van de belastingheffing naar de winst - *van welke heffing de tarieven een essentieel bestanddeel vormen* - treedt dan in feite een vermogensheffing op.

Kan men tegen de kleine ondernemer, die van de opbrengst van zijn bedrijf een bescheiden bestaan voert en klaagt over de aantasting van zijn bedrijfsvermogen door de fiscale heffing over schijnwinsten, met overtuiging zeggen: Het is niet de Staat die Uw bedrijf kapot maakt - die heft slechts 100 %

van Uw winst - maar U doet het zèlf doordat U met Uw gezin niet van de wind leeft?

Het voorbeeld is misschien wat extreem, doch in bepaalde situaties niet extreem genoeg. Er is geen enkele garantie, dat de feitelijke heffing niet boven de 100 % van de winst zal stijgen.

Ik kan tot geen andere slotsom komen dan dat een heffing van „winst"-belasting over bedragen die niet aan het criterium „winst" voldoen, het karakter draagt van een belasting op het vermogen.

III. Conjunctuurpolitieke overwegingen

Met het voorgaande hangt ten nauwste samen het betrekken van conjunctuurpolitieke aspecten in de beschouwing over het fiscale winstbegrip.

Degenen die dit doen, erkennen doorgaans wel dat een winstberekening op historische kostprijsbasis onjuist is, doch zij stellen niettemin dat een zodanige berekening in het fiscale vlak nuttig werkt uit een oogpunt van conjunctuurpolitiek. In tijden van prijsstijging geldt alsdan een verkapt hoger, in tijden van prijsdaling een verkapt lager tarief. Zowel de hausse als de baisse worden daardoor intijds afgeremd, zonder dat hiervoor „gerichte" maatregelen nodig zijn. Een nuttige fiscale „built-in-stabilizer" dus.

Men bestrijdt niet dat het fiscale winstbegrip principieel gelijk behoort te zijn aan het bedrijfseconomische en dat „verteerbaarheid" een wezenskenmerk is van winst, maar bepleit tòch terwille van conjunctuurpolitieke doeleinden een bewuste handhaving van een onjuist winstbegrip.

Tegen deze gedachtengang zijn naar mijn mening een aantal bezwaren aan te voeren, t.w.:

1. Het is - zoals ook Mevr. Dra. 't Hooft-Welvaars opmerkt - een democratische maatschappij onwaardig. Conjunctuurpolitieke maatregelen dienen door de wetgever, dus met inschakeling van de volksvertegenwoordiging te worden getroffen. Meent men - wellicht niet geheel ten onrechte - dat deze weg te lang is, dan zou dit betekenen dat fiscale conjunctuurpolitieke maatregelen alleen tot stand kunnen komen ten koste van de normale invloed van het Parlement. De democratie zelve zou dan in het geding zijn en daarmede een waarde van geheel andere orde.
2. Wanneer men een fiscale winstberekening op historische kostprijsbasis ziet als een min of meer automatisch werkend instrument van conjunctuurpolitiek, dan zou toch vastgesteld moeten worden *welk deel* van de middelen in de periode van hoogconjunctuur „bevroren" moet worden voor de periode van laagconjunctuur en voorts zouden maatregelen nodig zijn om deze „bevriezing" te verzekeren. Hoe moet dit deel worden bepaald en hoe moet worden voorkomen dat de Staat in de periode van hoogconjunctuur met zijn relatief teveel aan middelen niet in de fout vervalt waarvoor men het bedrijfsleven in deze periode juist wil behoeden?
3. In een maatschappelijk bestel van ondernemingsgewijze productie mag men van de ondernemer niet verlangen, dat hij zijn winstberekening afstemt op macro-economische doeleinden. Hij moet *bedrijfs*economisch handelen.
4. Het systeem werkt zeer grof. Kapitaalintensieve bedrijven worden er veel meer door getroffen dan arbeidsintensieve bedrijven. Anders gezegd: „Schijnwinst" zou een zeer willekeurig gekozen basis zijn voor een eventuele bijzondere heffing in een periode van hoogconjunctuur.

5. Gaat men ervan uit dat de geldontwaarding „in the long run" doorgaat, dan tendeert een fiscale winstberekening op basis van de historische kostprijs naar een geruisloze onteigening van bedrijven. In „De Groene Amsterdammer" van 1 februari 1958 oppert Tarquinius - die de juistheid van de vervangingswaardetheorie volmondig erkent - de gedachte om de schijnwinst toch maar naar het gewone tarief te belasten (met een „andere belasting") doch de fiscus als betaling een vordering toe te kennen op een pakket aandelen in de onderneming. Hier komt het karakter van vermogensheffing wel heel duidelijk naar voren en tevens dat deze heffing dienstbaar kan worden gemaakt aan een „koude socialisatie".
   Ik meen dat het onjuist is - en ook ondemocratisch - om een als onjuist erkend winstbegrip dienstbaar te willen maken aan een zuiver politiek streven.
   Men kan zich overigens afvragen of Tarquinius, aldus betogend, wel trouw is aan het motto waaronder hij schrijft „'k Hou van belasting als ze niet te hoog is".

Op grond van het voorgaande meen ik, dat een vermenging van principieel ongelijksoortige problemen plaatsvindt, indien men de discussie over het fiscale winstbegrip belast met argumenten van conjunctuurpolitieke of zuiver politieke aard.

IV. Overwegingen van rechtsgelijkheid ten opzichte van andere categorieën belastingplichtigen

Deze kwestie is van andere orde, doch raakt ook de begrenzing van ons onderwerp. Betekent de toepassing van de vervangingswaardetheorie op de fiscale winstberekening niet een bescherming van de bezitters van bedrijfsvermogen tegen de gevolgen van muntontwaarding, een bescherming welke andere categorieën belastingplichtigen ontberen, en ontstaat hierdoor geen rechtsongelijkheid?

Indien dit inderdaad het geval zou zijn, dan zou het m.i. voor de hand liggen om de oplossing niet in eerste instantie te zoeken in de handhaving van een onjuist fiscaal winstbegrip, doch in het overwegen van mogelijkheden om ook voor die andere categorieën belastingplichtigen een voorziening te treffen.

Het is evenwel de vraag of het uitgangspunt juist is.

Wanneer de fiscale winstberekening er toe zou leiden, dat waardestijging (in geld) van het fonds van materiële kapitaalgoederen - goederenvoorraden en duurzame productiemiddelen - niet in de jaarlijkse winstberekening wordt betrokken, dan staat de ondernemer er niet gunstiger voor dan de particulier die in materiële waarden heeft belegd (b.v. onroerende goederen). Integendeel, de ondernemer wacht vanwege de gulden-is-gulden regel in art. 6 lid 1 Besluit Inkomstenbelasting nog de fiscale eindafrekening bij liquidatie, overdracht of overlijden. Hij verkeert op dit punt dus - ook mèt toepassing van een juiste wijze van *jaar*winstberekening - nog altijd in het nadeel.

Voorts zal de ondernemer in het algemeen een deel van zijn in de zaak gestoken vermogen in nominale waarden moeten aanhouden. Voor dat deel staat hij met de obligatiehouder en anderen die geldvorderingen hebben, op één lijn. Fiscaal zou hij er alleen dán beter voorstaan, wanneer de gedachte die ik op de Vergadering van 25 januari jl. heb gelanceerd, nl. om ook in de „geldsfeer" voorzieningen te treffen, uitvoerbaar zou blijken en door de

fiscus zou worden aanvaard. Het hiervoor in de bedrijfssector aangevoerde motief - nl. het mèt de materiële kapitaalgoederen verbonden zij tot één inkomensbron - ontbreekt evenwel in de particuliere sector. Verder mag niet uit het oog worden verloren, dat óók ten aanzien van deze voorzieningen zou gelden, dat er een fiscale eindafrekening komt.

Tenslotte moet nog worden overwogen, dat de particuliere belegger veelal vrij gemakkelijk van de ene soort belegging kan overstappen op de andere, terwijl bij belegging in een bedrijfsvermogen het deel dat in materiële en dat hetwelk in nominale waarden is geïnvesteerd wordt bepaald door de structuur van het bedrijf en dus weinig mogelijkheden tot verschuiven pleegt te bieden.

Het bovenstaande leidt m.i. tot de conclusie dat het principe van de rechtsgelijkheid tussen de verschillende categorieën belastingplichtigen bepaald geen argument oplevert tègen een verbetering van het fiscale winstbegrip, doch veeleer als een argument daarvóór kan dienen.

V. Voor de fiscale toepassing van de vervangingswaardetheorie zijn momentopnamen op balansdata voldoende

Ik kom thans tot de meer technische kant van het vraagstuk van de fiscaalrechtelijke toepassing van de vervangingswaardetheorie.

Een van de belangrijkste punten waarover men blijkens sommige persreacties op het ter vergadering verhandelde nog steeds struikelt, is de gedachte dat de fiscale toepassing van de vervangingswaardetheorie de noodzaak met zich brengt het productieproces op de voet te volgen. Dit punt is van veel belang. Ware deze opvatting juist, dan zou het stelsel voor de grote groep van kleine en middelgrote bedrijven te omslachtig zijn en alleen door de grotere bedrijven in practijk kunnen worden gebracht. Dit zou een belangrijke mate van rechtsongelijkheid kunnen betekenen.

Beide inleiders hebben betoogd dat voor de fiscale toepassing momentopnamen op de balansdata voldoende zijn, doch nog niet iedereen blijkt door de aangevoerde argumenten te zijn overtuigd. Het gebleven misverstand berust kennelijk op het verwaarlozen van de voor de bepaling van de periode-winst onmisbare grootheid van de *normale* - in de zin van normatieve - voorraad.

Bij een doorlopend administratief volgen van het productieproces zal men telkenmale, wanneer de vervangingswaarde zich wijzigt, de waardering van de *werkelijke* voorraad aan de nieuwe waarde aanpassen. Doch niet het bedrag van deze feitelijke vermogenscorrectie bepaalt wat als schijnwinst buiten de Verlies- en Winstrekening moet worden gehouden. Als zodanig geldt - ongeacht de werkelijke voorraad - steeds het *waarderingsverschil van de normale voorraad*. Dit bedrag wordt op de rekening „Herwaarderingsverschillen" bij- of afgeboekt. Het overige, hetzij positief hetzij negatief, gaat als speculatieresultaat naar de Verlies- en Winstrekening.

Ter illustratie moge het volgende voorbeeld dienen:

normale voorraad 100.000 eenheden.

Prijs per eenheid op 1 januari ƒ 1.—, waarde normale voorraad ƒ 100.000
deze prijs wijzigt op 21 april in „ 1,10, waarde normale voorraad ƒ 110.000
en op 20 sept. in „ 1,15, waarde normale voorraad ƒ 115.000
en op 5 dec. in „ 1,22, waarde normale voorraad ƒ 122.000

Op de drie genoemde data in de loop van het jaar wordt de gehele voorraad herwaardeerd. Als schijnwinst wordt op de rekening „Herwaar-

deringsverschillen" bijgeboekt resp. ƒ 10.000,—, ƒ 5.000,— en ƒ 7.000,—. De herwaarderingsverschillen op de op genoemde data aanwezige surplussen of manco's worden telkenmale als speculatieresultaten geboekt.

In de Verlies- en Winstrekening van het jaar komt nu tot uitdrukking:

1. Als normaal transactieresultaat:
   De som van de resultaten van alle in de betreffende periode geëffectueerde transacties, berekend op basis van de vervangingswaarde *op het moment van de ruil* (en dus niet die op de balansdatum).
2. Als speculatieresultaat:
   De som van de herwaarderingsverschillen van de surplussen of manco's zoals deze bestonden op elk moment waarop de vervangingswaarde wijziging onderging.
3. Als inkoopresultaat:
   De som van eventuele verschillen tussen de werkelijk betaalde inkoopbedragen en de op de momenten van inkoop geldende vervangingswaarden.

In de balans staan de werkelijk aanwezige voorraden aan het begin en het einde van het jaar op hun vervangingswaarde, in bovenstaand voorbeeld resp. ƒ 1,— en ƒ 1,22 per eenheid. Daarnaast is de rekening „Herwaarderingsverschillen" toegenomen met ƒ 22.000,—.

Van het totale in de loop van het jaar opgetreden vermogensaccres behoort deze ƒ 22.000,— niet tot de winst, de rest wèl. De analyse van deze winst in de bovenaangegeven factoren is voor het inzicht in het bedrijfsgebeuren onmisbaar, doch niet voor de bepaling van het totaalbedrag van de periodewinst.

Volstaat men nu met eens per jaar, n.l. op de balansdatum, te herwaarderen, dan is gemakkelijk in te zien dat men tot hetzelfde jaartotaal van de te elimineren schijnwinst komt als bij bovenomschreven methode, welke het verloop op de voet volgt. Men beschikt immers over alle gegevens die dit jaartotaal bepalen, t.w.:

de normale voorraad (100.000 eenheden)
de vervangingswaarde aan het begin van het jaar (ƒ 1,—)
idem aan het einde van het jaar (ƒ 1,22)

Het betoog van beide inleiders ter vergadering met betrekking tot dit punt kwam nu in het kort hierop neer: Aangezien de hierboven sub 1 t/m 3 genoemde componenten van de jaarwinst alle tot de fiscale winst behoren, is vaststelling van hun totaalbedrag voor het fiscale doel voldoende. De enige factor die uit het totale vermogensaccres geëlimineerd moet worden, is de stijging (of daling) van de vervangingswaarde van de normale voorraad in de loop van het jaar. Om het bedrag hiervan te bepalen zijn geen tussentijdse gegevens nodig.

Ik moge aan dit betoog nog het volgende toevoegen:

a. De enige uitzondering op bovenomschreven regel doet zich voor wanneer de normale voorraad in de loop van het jaar wijziging ondergaat. Dan moet de omvang van deze wijziging worden vastgesteld en de vervangingswaarde die op dat moment geldt. Fiscaal - en ook commercieel - zal het systeem evenwel in de regel niet zodanig verfijnd worden toegepast dat met wijzigingen in de normale voorraad in de loop van het jaar rekening wordt gehouden.
b. Het principe „waardering naar de laagste prijs die ooit is voorgekomen" komt bij herwaardering uitsluitend op balansdata niet geheel consequent

tot uitvoering. In de practijk zal ook dit gemis aan verfijning maar zelden als een bezwaar worden gezien.

c. De vaststelling van de normale voorraad geschiedt *in principe* niet op grond van gegevens omtrent de feitelijke voorraadgrootte. In de *praktijk* zal echter veelal behoefte bestaan aan toetsing van de vastgestelde normale voorraad aan het verloop van de werkelijke voorraad. Hierbij kan ook de werkelijke voorraad op tussenliggende data van belang zijn. Deze toetsing - zo daar behoefte aan bestaat - heeft uiteraard alléén betrekking op hoeveelheden, niet op vervangingswaarden.

d. Ook ten aanzien van het onderhavige punt is er bedrijfseconomisch en fiscaal geen verschil. Oók bedrijfseconomisch kan de periodewinst *als totaalcijfer* worden bepaald zonder de vervangingswaarde op de voet te volgen. In dat geval zou men echter - zoals uit het bovenstaande moge blijken - de bedrijfseconomisch vereiste analyse van de totaalwinst missen.

e. De fiscale techniek is enigszins anders. De rekening herwaarderingsverschillen wordt daarbij niet gebruikt, doch de normale voorraad blijft gewaardeerd op de basisprijs, in het gestelde voorbeeld *f* 1,— per eenheid. Daarnaast worden surplussen of manco's tot uitdrukking gebracht tegen de vervangingswaarde op de balansdatum.
Het resultaat is gelijk aan dat bij toepassing van de techniek van de vervangingswaardetheorie.

f. Ik laat de vraag onbesproken of een herwaarderingswinst op speculatieve voorraden, als niet-gerealiseerde winst niet, in afwijking van het hierboven gestelde, via een transitorische post naar de periode van realisatie moet worden verschoven. Deze kwestie raakt het in dit hoofdstuk behandelde punt niet.

Naar ik hoop, toont het bovenstaande aan, dat periodieke winstbepaling op basis van vervangingswaarde op de balansdata practisch tot dezelfde uitkomst leidt als een doorlopende calculatie op basis van vervangingswaarde.

VI. Practische moeilijkheden bij de toepassing van de vervangingswaardetheorie

Het voorgaande betekent allerminst, dat een winstberekening (in de zin van periodewinst dus) op basis van de vervangingswaardetheorie geen complicaties met zich brengt. Deze complicaties liggen m.i. niet zozeer in de aanvankelijke vaststelling van de omvang van de normale voorraad als wel in de noodzakelijke *aanpassing* daarvan bij wijzigingen in aard of samenstelling van het product of van de gebezigde grondstoffen, wijzigingen in technische procédé's etc.

Bij de goederenvoorraden heeft in vele gevallen een voor fiscus en contribuabelen acceptabele vaststelling van de normale voorraad plaats gevonden.

De Hoge Raad heeft echter met betrekking tot de aard van de goederen waarop het stelsel van de normale-voorraad-met-manco mag worden toegepast, de eis gesteld dat zij „soortgelijk althans soortverwant" moeten zijn. Deze eis is gebaseerd op de mogelijkheid dat door combinatie van min of meer heterogene artikelen een groter bedrag aan schijnwinst zou worden berekend dan in feite aanwezig is.

Door in gevallen van heterogene voorraden een redelijke groepsindeling te maken, elke groep met eigen normale voorraad en basisprijs, kon bij de

vaststelling van de normale voorraad meestal wel een oplossing worden gevonden. Tot welke consequenties genoemde eis van de Hoge Raad evenwel zal leiden bij toekomstige wijzigingen in aard of samenstelling van de voorraden, is nog moeilijk te overzien. Het is allerminst zeker dat de thans fiscaal aanvaarde systemen dan niet zullen gaan afbrokkelen, tenzij het gelukt technieken te vinden met behulp waarvan de basisprijs - of wellicht beter gezegd het basis*niveau* - van een verdwijnend artikel op een voor de fiscus acceptabele wijze kan worden overgeheveld naar een vervangend artikel.

Zoals ik ter vergadering heb betoogd, kan uit de overwegingen in bepaalde arresten inzake de voorraadwaardering de conclusie worden getrokken dat de Hoge Raad de eis „soortgelijk althans soortverwant" alleen stelt om te voorkomen dat een bepaald stelsel, bedoeld of onbedoeld, leidt tot het berekenen van méér schijnwinst dan er in werkelijkheid is. Als dit doel echter alleen zou kunnen worden verwezenlijkt door vast te houden aan alleen maar technische criteria, dan zouden technische wijzigingen in de voorraad ertoe leiden dat een in het heden terecht geëlimineerde schijnwinst te zijner tijd als winst te voorschijn komt zonder dat de ontwikkeling van het prijspeil daartoe aanleiding geeft.

Bij de duurzame productiemiddelen bestaat hetzelfde probleem. Bij optreden van wijzigingen in aard of samenstelling van grondstoffen en/of product zijn dikwijls andere machines nodig. Ook wijzigingen in technische procédé's kunnen daartoe leiden.

Doordat de vervanging van duurzame productiemiddelen in het algemeen veel minder continu verloopt dan van goederenvoorraden, zou hier de eis „soortgelijk althans soortverwant" - gesteld dat toepassing ook in deze sector fiscaal mogelijk zou blijken - in vele gevallen reeds moeilijkheden scheppen bij het vaststellen van de normale voorraad. Dikwijls toch zou bij de invoering van het stelsel reeds vaststaan, dat de in gebruik zijnde productiemiddelen te zijner tijd zullen worden vervangen door productiemiddelen van technisch andere aard. Voorzover zulks bij de invoering van het stelsel nog niet zou vaststaan, rijzen waarschijnlijk toch in een later stadium dezelfde moeilijkheden van aanpassing aan een gewijzigde techniek als hierboven geschetst ten aanzien van de goederenvoorraden.

Hier klemt dus nog sterker de noodzaak een techniek te ontwerpen, met behulp waarvan technisch heterogene gegevens tot één noemer worden herleid. Deze noemer kan moeilijk iets anders zijn dan een geldbedrag. Dit betekent dat men op het gehele complex van duurzame productiemiddelen, dan wel op groepen van gelijksoortige productiemiddelen (b.v. machines en gebouwen) *indexcijfers* moet toepassen. Dit zou dan op zódanige wijze dienen te geschieden dat wordt voldaan aan de stringente eisen die de Hoge Raad stelt in de arresten van 14 november 1956 (B.N.B. 1957/1) en van 12 februari 1958 (B.N.B. 1958/90).

In een volgend artikel hoop ik nader in te gaan op de toepassing van de vervangingswaardetheorie bij de duurzame productiemiddelen en de practische moeilijkheden die zich daarbij voordoen.
